

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Механіко-математичний факультет
Кафедра економіки та менеджменту

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи О.А.Кузнецова
«18 лютого 2021 р.

БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Ступінь бакалавр

Для всіх спеціальностей

Розробник: Назарова Людмила Володимирівна, професор кафедри економіки та менеджменту, доктор економічних наук, доцент /Л. В. Назарова/

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри економіки та менеджменту

Протокол № 6 від «11» січня 2021 р.

Завідувач кафедри /Т.В.Стройко/

« » 202 р.

Анотація

Економічна мета і основне завдання біржі полягає не в одержанні великого прибутку самою біржею, а у створенні таких умов для торгівлі, які дають змогу одержати прибутки учасникам біржової торгівлі, які є членами біржі.

Саме у структурах біржової торгівлі сформувався специфічний високоліквідний ф'ючерсний ринок, на якому через фінансові інструменти реалізується велика кількість операцій. Прогрес в системі комунікацій та електронізація біржових технологій сприяють інтернаціоналізації і глобалізації товарних і фінансових ринків.

Ключові слова: біржі, торгівля, міжнародна торгівля, хеджування, біржові ринки.

The summary

An economic purpose and basic task to the exchange consists not in the receipt of large income by an exchange, but in creation of such terms for trade, which make profits to the participants of exchange trade, which are the members of exchange.

Exchanges function under act of external economic factors. внутрішньоекономічні factors consist in that free co-operation of demand and supply is basis of forming of market environment. External economic factors are predefined by participating of country in the international division of labour which has considerable trade turnover at the oversea markets, and exchange trade is one of methods of conclusion of treaties, ensuring against the price-wave and others like that. And that is why, in order to trade in the world market it is necessary to master governed exchange trade and to use exchanges institutes and technologies.

Key words: exchanges, trade, international trade, hedging, stock markets.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників Кількість кредитів - 5	Галузь знань, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		Вибіркові	
	Для всіх спеціальностей		
	Ступінь бакалавра	Рік підготовки:	
		2-й	
Загальна кількість годин - 150		Семестр	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 год. самостійної роботи студента – 6 год.		Лекції	
		10 год.	
		Практичні, семінарські	
		16 год.	
http://moodle.mdu.edu.ua/course/view.php?id=182		Лабораторні	
		- год.	
		Самостійна робота	
		124 год	
		Вид контролю: залік	

Мова навчання – українська.

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить для денної форми навчання – 150 год.: 26 год. – аудиторні заняття, 124 год. – самостійна робота (17% / 83%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: “Біржова діяльність” — формування системи знань про сутність і зміст біржової торгівлі як філософії підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки та конкуренції.

Завдання курсу:

- вивчення основних понять, систем і алгоритмів біржової торгівлі;
- набуття практичних навичок розв’язання конкретних завдань;
- формування вмінь творчого пошуку резервів удосконалення біржової торгівлі.

Передумови для вивчення дисципліни: мікро та макро економока, міжнародна торгівля, менеджмент, міжнародна торгівля.

Навчальна дисципліна складається з 5 – ти кредитів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Уміння визначати стратегічні цілі діяльності та організовувати їх реалізацію, планувати виробничу (операційну) діяльність

ПРН 2. Уміння планувати фінансово-економічні результати і показники господарської

діяльності за сучасними методиками

ПРН 3. Уміння на основі інформаційного забезпечення та комп’ютерних технологій розробляти достатню кількість альтернативних рішень, проводити моніторинг змін в законодавстві, орієнтуватися у системі і змісті нормативних актів для забезпечення правомочності рішень

1. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 9. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 10. Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК 13. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК 14. Здатність працювати у міжнародному контексті.

II. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК 1. Здатність визначати та описувати характеристики організації.

СК 2. Здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

СК 3. Здатність визначати перспективи розвитку організації.

СК 5. Здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій менеджменту,

СК 13. Розуміти принципи і норми права та використовувати їх у професійній діяльності.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці.

Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі.

Тема 3. Біржовий товар

Тема 4. Учасники біржових операцій.

Тема 5. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами.

Тема 6. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф’ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.

Тема 7. Формування та котирування цін на товарній біржі.

Тема 8. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф’ючерсної торгівлі.

Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1 . Економіко-організаційні основи біржової торгівлі

Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці.

Питання для обговорення: Поняття, сутність та види бірж. Ознаки класифікації бірж. Принципи організації бірж. Організаційно-правова форма. Форма участі відвідувачів у торгах. Місце і роль бірж у світовій торгівлі. Вид біржових угод. Основні риси біржової торгівлі.. Розгляд наукових ситуацій, тестування, вирішення задач.

Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі.

Питання для обговорення: Умови розвитку бірж у ринковій економії Порядок та правила ведення біржових торгів. Біржова сесія. Процедура біржового торгу. Роль маклера під час біржових торгів. Особливості укладання угоди. Види доручень клієнта брокеру. Розгляд наукових ситуацій, тестування

Кредит 2. Структура біржових операцій

Тема 3. Біржовий товар

Питання для обговорення: Особливості біржових товарів та їх класифікація. Вимоги до біржового товару. Біржові товари, що реалізуються на біржах України. (та в інших країнах СНД). Класифікація сучасного асортименту біржових товарів. Основні тенденції зміни складу біржових товарів. Критерії класифікації товарів, що реалізуються на товарній біржі. Умови вибору товарної спеціалізації. Формування необхідного рівня знань про товар. Параметри дослідження товарного ринку. Вид біржового товару. Номенклатура товарів. Розгляд наукових ситуацій, тестування, вирішення задач.

Тема 4. Учасники біржових операцій.

Засновники та члени бірж. Їх права й обов'язки. Учасники біржових сесій.

Кредит 3. Дослідження біржового ринку

Тема 5. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф'ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.

Ф'ючерсні угоди та механізм їх здійснення. Стандартизація ф'ючерсного контракту. Порівняльна характеристика форвардних та ф'ючерсних контрактів.

Тема 6. Формування та котирування цін на товарній біржі.

Принципи формування цін на товарній біржі. Види біржових цін. Додаткові умови, що обмежують виявлення функції пропозиції від ціни. Ситуації, за яких функція попиту від ціни не працює. Фактори, що обумовлюють зміну попиту на товари (крім ціни). Встановлення ціни рівноваги на біржі. Структура елементів біржової ціни на товар.Порядок розрахунку типових біржових цін. Основні правила котирування цін на товарних біржах. Система показників біржового котирування цін.

Кредит 4. Ф'ючерсна торгівля

Тема 7. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі.

Суть та основні характеристики хеджування. Досконале хеджування цінових ризиків на ринках сільськогосподарської сировини. Здійснення хеджевих операцій з урахуванням реальних ситуацій на ринках. Особливості хеджування цінових ризиків ринку реальних товарів. Хеджування курсових ризиків фінансових інструменті.

Тема 8. Біржова спекуляція на ф'ючерсних ринках.

Економічна суть біржової спекуляції. Історія становлення біржової спекуляції. Види біржової спекуляції. Види біржових спекулянтів. Спекулятивні стратегії із застосуванням ф'ючерсних контрактів. Спекулятивні стратегії з опціонами.

Кредит 5. Основні види біржових угод.

Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами

Сутність і функції клірингу та розрахунків. Класифікація клірингу та розрахунків. Характеристика умов платежу за біржовими угодами. Строки платежу. Форми розрахунків за біржовими угодами. Форми безготівкових платежів. Послідовність розрахункових операцій. Організація розрахункових операцій на біржі. розрахункова палата. Застава: застава продавця, застава покупця. Маржа: початкова, підтримуюча, варіаційна. Методи здійснення грошових розрахунків між покупцями і продавцями на товарній біржі.

Тема 10. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами.

Поняття, сутність та класифікація біржових угод. Типи угод. Критерії класифікації біржових угод. Класифікація угоди з реальним товаром. Ф'ючерсні угоди та механізм їх здійснення. Стандартизація ф'ючерсного контракту. Порівняльна характеристика форвардних та ф'ючерсних контрактів. Опціонні угоди. Сутність та класифікація (угоди "за премією").

3. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	с.р.	
Кредит 1 . Економіко-організаційні основи біржової торгівлі						
Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці	10	1	2	-	-	13
Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі	10	1	2	-	-	13
Разом	20	2	4	-	-	26
Кредит 2. Структура біржових операцій						
Тема 3. Біржовий товар	15	1	1	-	-	13
Тема 4. Учасники біржових операцій.	15	1	1			13
Разом	30	2	2			26
Кредит 3. Дослідження біржового ринку						
Тема 5. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф'ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.	15	1	1			13
Тема 6. Формування та котирування цін на товарній біржі	15	1	2			13
Разом	30	2	3	-	-	26
Кредит 4. Ф'ючерсна торгівля						
7. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі.	15	1	2			13

Тема 8. Біржова спекуляція на ф'ючерських ринках.	15	1	2			13
Разом	30	2	4			26
Кредит 5. Основні види біржових угод.						
Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами	20	1	1	-	-	10
Тема 10. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами	20	1	2			10
Разом	40	2	3	-	-	20
Всього	150	10	16	-	-	124

4.Теми лекційних занять
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1 . Економіко-організаційні основи біржової торгівлі		
	Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці	1
	Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі	1
Кредит 2. Структура біржових операцій		
	Тема 3. Біржовий товар	1
	Тема 4. Учасники біржових операцій.	1
Кредит 3. Дослідження біржового ринку		
	Тема 5. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф'ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.	1
	Тема 6. Формування та котирування цін на товарній біржі	1
Кредит 4. Ф'ючерсна торгівля		
	7. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі.	1
	Тема 8. Біржова спекуляція на ф'ючерських ринках.	1
Кредит 5. Основні види біржових угод.		
	Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами	
	Тема 10. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами	
Всього		10

5. Теми семінарських занять
Не передбачено навчальним планом

6.Теми практичних занять
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1 . Економіко-організаційні основи біржової торгівлі		
	Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці	2
	Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі	2
Кредит 2. Структура біржових операцій		
	Тема 3. Біржовий товар	1

	Тема 4. Учасники біржових операцій.	1
Кредит 3. Дослідження біржового ринку		
	Тема 5. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф'ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.	1
	Тема 6. Формування та котирування цін на товарній біржі	2
Кредит 4. Ф'ючерсна торгівля		
	7. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі.	2
	Тема 8. Біржова спекуляція на ф'ючерсних ринках.	2
Кредит 5. Основні види біржових угод.		
	Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами	1
	Тема 10. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами	2
Всього		10

7. Теми лабораторних занять
Не передбачено навчальним планом

8. Завдання для самостійної роботи
Денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1 . Економіко-організаційні основи біржової торгівлі		
	Тема 1. Сутність та поняття біржової торгівлі та її роль у ринковій економіці	13
	Тема 2. Виникнення та розвиток біржової системи. Організація і технологія біржової торгівлі	13
Кредит 2. Структура біржових операцій		
	Тема 3. Біржовий товар	13
	Тема 4. Учасники біржових операцій.	13
Кредит 3. Дослідження біржового ринку		
	Тема 5. Міжнародні біржові ринки. Товарний ф'ючерсний контракт, як інвестиційний інструмент біржового ринку.	13
	Тема 6. Формування та котирування цін на товарній біржі	13
Кредит 4. Ф'ючерсна торгівля		
	7. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі.	13
	Тема 8. Біржова спекуляція на ф'ючерсних ринках.	13
Кредит 5. Основні види біржових угод.		
	Тема 9. Розрахунки за біржовими угодами	10
	Тема 10. Види біржових угод та операцій. Торгівля опціонами	10
Всього		124

9. Індивідуальне науково-дослідне завдання (не передбачено програмою)

10. Форми роботи та критерії оцінювання

Рейтинговий контроль знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА		ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ
--------	--	-------------------------------

ЕКТС	СУМА БАЛІВ	екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

Форми поточного та підсумкового контролю. Комплексна діагностика знань, умінь і навичок студентів із дисципліни здійснюється на основі результатів проведення поточного й підсумкового контролю знань (КР). Поточне оцінювання (індивідуальне, групове і фронтальне опитування, самостійна робота, самоконтроль). Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмового матеріалу, виконання практичних, лабораторних робіт, уміння самостійно опрацьовувати тексти, складання конспекту рекомендованої літератури, написання і захист реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (КР, залік, екзамен) є перевірка глибини засвоєння студентом програмового матеріалу кредиту.

Критерії оцінювання відповідей на практичних заняттях:

Студенту виставляється **відмінно** якщо він глибоко засвоїв основні поняття, повністю опрацював рекомендовану літературу і вільно використовує отриману з них та з суміжних навчальних дисциплін інформацію у відповідях на поставлені питання, без помилок виконує навчальні завдання, самостійно і критично вміє аналізувати явища і процеси, що відбуваються у банківській сфері та робить правильні узагальнення та висновки;

Студенту виставляється **дуже добре** якщо він засвоїв основні поняття, суть аналізу банківської діяльності, основні етапи та особливості їх розвитку, в основному опрацював рекомендовану літературу і без значних труднощів використовує отриману з них та з суміжних навчальних дисциплін інформацію у відповідях на поставлені питання, без суттєвих помилок виконує інші навчальні завдання, самостійно вміє аналізувати явища і процеси, що відбуваються у банківській сфері, та в основному робить правильні узагальнення та висновки;

Студенту виставляється **добре** якщо він засвоїв основні поняття, суть аналізу банківської діяльності, основні етапи та особливості їх розвитку, в основному опрацював рекомендовану літературу і без значних труднощів використовує отриману з них та з суміжних навчальних дисциплін інформацію у відповідях на поставлені питання, без суттєвих помилок виконує інші навчальні завдання, самостійно, але з навідними питаннями вміє аналізувати явища і процеси, що відбуваються у банківській сфері, та в основному робить правильні узагальнення та висновки;

Студенту виставляється **достатньо** якщо він точно засвоїв основні поняття, суть аналітичного процесу, основні етапи та особливості їх розвитку, ознайомився с рекомендованою літературою, може іноді залучати знання та інформацію з інших навчальних дисциплін, робить правильні узагальнення та висновки;

Студенту виставляється **задовільно** якщо він не точно і не повно засвоїв основні поняття, суть аналітичного процесу, основні етапи та особливості їх розвитку, недостатньо ознайомився с рекомендованою літературою, не може вільно залучати знання та інформацію з інших навчальних дисциплін, правильні узагальнення та висновки робить, як правило, з допомогою викладача

Оцінка за виконання індивідуального науково-дослідного завдання, завдань самостійної роботи виставляється з урахуванням таких параметрів:

Кількість балів у кінці **семестру** повинна складати від 250 до 500 балів (за 5 кредити), тобто сума балів за виконання усіх завдань.

Поточне оцінювання та самостійна робота	Теми	Бали
	T1	50
	T2	50
	T3	50
	T4	50
	T5	50
	T6	50
	T7	50
	T8	50
	T9	50
	T10	50
КР		100
Накопичувальні бали/сума		500/100

*Примітка. Коефіцієнт для іспиту – 0,6. Іспит оцінюється в 40 б.

11. Засоби діагностики

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи (зокрема есе, реферати), презентації результатів досліджень, тестові завдання, контрольні роботи.

12. Методи навчання

Усний виклад матеріалу: наукова розповідь, спрямована на аналіз фактичного матеріалу; пояснення – вербальний метод навчання, за допомогою якого розкривається сутність певного явища, закону, процесу; проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; ілюстрація – метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у їх символічному зображенні (малюнки, схеми, графіки та ін.).

13. Рекомендована література

Базова

1. Закон України «Про товарну біржу» від 10.12.1991 р. № 19568 ХІІ.
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480 – ІV.
3. Беднарчук М.С., Полікарпов І.С. Біржові товари. – Львів: „Магнолія плюс”, 2007 – 365 с.
4. Биржевое дело: Учебн. пособие/ Затов И.К., Ускаленко И.И. Харьков: Бурун книга, 2005. – 256с.
5. Біржова і банківська справа: конспект лекцій для студентів економічних спеціальностей. Укл. Гордієнко Н.І. – Харків ХДАМГ, 2002 – 192 с.
6. Биржевое дело / Под ред. Галанова В.А. – М.: Финансы и статистика, 2000.
7. Біржова діяльність./ Навч. посібник під ред. Крамаренко В.І. – К.: ЦУЛ, 2003. – 264 с.
8. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Біржа. Біржові операції: термінологічний словник. – К.: Алерта, 2008. – 186 с.

9. Дудяк Р.П., Бугіль С.Я. Організація біржової діяльності: основи теорії і практикум: Навчальний посібник. – Львів: "Новий світ – 2000", „Магнолія плюс”, 2003. – 360 с.
10. Кетова И.А., Резго Г.Я. Биржевое дело: Ученик/ Под ред. Г.Я Резго. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 288 с.
11. Кушнір Т.Б. Економіка і організація біржової торгівлі: Навч. посібник. – Харків: ХДУХТ, Консул, 2003. – 216 с.
12. Сохацька О.М. Біржова справа: Підручник для ВНЗ – 28е вид. – Тернопіль: Карт8бланш, 2008. – 632с.

Допоміжна

1. Бевз О. П., Скотникова М. М. Економіка і організація біржової торгівлі: Навч. посіб. — К.: Київ. держ. торг.-економ. ун-т, 1998.
2. Бевз О. П., Скотникова М. М. Словник біржових термінів. — К.: Київ. держ. торг.-економ. ун-т, 1999.
3. Бевз О. П., Скотникова М. М. Збірник наочних матеріалів з курсу “Економіка і організація біржової торгівлі”. — Ч. 1, 2, 3. — К.: Київ. держ. торг.-економ. ун-т, 1996.
4. Карпов В. А., Кучеренко В. Р. маркетинг — прогнозування кон’юнктури ринку: Навч. посіб. — Знання, 2001.
5. Кещан В. Г. Биржевой рынок. Страницы истории и становления в современных условиях. — М.: РАЭ, 1996.
6. Митрофанов А. Н., Ступникова А. А. Что нужно знать о товарной бирже. — М.: Финансы и статистика, 1992.
7. Найман Э. Малая энциклопедия трейдера. — К.: Альфа Капитал; Логос, 1997.
8. Титов В. В. Я иду на биржу. — М.: ИНВЕНТА, 1992. (Сер. “Начинающему предпринимателю”).
9. Эрлих А. А. Технический анализ товарных и финансовых рынков: Приклад. пособие. — М.: ИНФРА, 1996.

14. Інформаційні ресурси

1. Верховна Рада – www.rada.gov.ua
2. Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua
3. Міністерство економіки – www.me.gov.ua
4. Міністерство праці та соціальної політики – www.mlsp.kiev.ua
5. Міністерство фінансів – www.minfin.gov.ua
- 11
6. Міністерство промислової політики – www.industry.gov.ua
7. Державний комітет статистики – www.ukrstat.gov.ua
8. Фонд державного майна – www.spfu.gov.ua
9. Державна податкова адміністрація – www.sta.gov.ua
10. Агентство гуманітарних технологій – <http://www.aht.org>.
11. Міжнародний інститут бізнесу – <http://www.iib.com.ua>
12. Міжнародний інститут порівняльного аналізу – <http://www.icaei.org.ua>
13. Міжнародний центр перспективних досліджень – www.icps.kiev.ua
14. Національна Академія наук України – <http://www.nas.gov.ua>
15. Торгово-промислова палата України – <http://www.ucci.org.ua>
16. Українська асоціація інвестиційного бізнесу – <http://www.uaib.com.ua/>
17. Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова – <http://www.ucerps.com.ua>
18. Український центр післяприватизаційної підтримки підприємств – <http://www.ucpps.kiev.ua>
19. Центр антикризових досліджень – <http://www.anticrisis.come.to>
20. Центр інновацій та розвитку – <http://www.ngoukraine.kiev.ua/ids/>
21. Центр стратегічних розробок – <http://www.ln.com.ua>

22. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського – www.nbuv.gov.ua
23. Державна науково-технічна бібліотека України – www.gntb.n-t.org/
24. «Голос України» Газета Верховної Ради України –
www.uamedia.visti.net/golos